

Спартак АЙТОВ

доцент кафедри філософії
та українознавства Українського
державного університету науки
і технологій, кандидат історичних
наук, доцент

**ІСТОРИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ ЯК СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ
ТА ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ**

Соціальні інституції являють собою сукупність суспільних норм і цінностей, котрі значною мірою визначають особливості й сутність соціальних інститутів у вигляді структур і законів. Зазначені норми й цінності, у свою чергу, залежать від ментальності суспільства, котра генерується у ході історичного розвитку. Світобачення широких суспільних кіл й норми і цінності суспільно значущої поведінки й суто соціальних норм і цінностей вивчає історична антропологія як сучасна філософія історії. Сутнісною теоретичною рисою цієї версії філософсько-історичних студій є осмислення різноманітних чинників ментально-культурного горизонту минулого. Важливим напрямом аналізу зазначеної проблематики виступають дослідження впливу історично сформованих соціальних інституцій у їхніх психологічно-культурних і етнокультурних аспектах на каузальність і зміст розвитку суспільств минулого.

Історична антропологія як сучасна філософія історії є комплексною наукою, що включає систему дисциплін. Серед останніх сутнісно важливими для розуміння шляхів формування і значущості соціальних інституцій, у тому числі для особливостей динаміки історичних процесів, виступають «нова культурна історія», «історія ідентичностей» і «історія пам'яті».

«Нова культурна історія» досліджує утворення культурних норм і цінностей та їхній вплив на формування соціальних інституцій суспільств минулого. Студії у цьому проблемному полі дають можливість розуміння ролі культурних чинників, насамперед феноменів народної культури, у формуванні соціальних інституцій. Аналіз проблематики «нової культурної історії» реалізувався у студії культурних норм репрезентації королівської влади під час функціонування англійської монархії XVII ст. [2, с. 463–464]. Наукова проблематика досліджує Е. Калладайн має теоретичною основою фундаментальну розвідку Н. Еліаса, класика «нової культурної історії», про придворні ритуали у Франції XVII ст. та корелює з концепцією А. Отто щодо придворних церемоній XVIII ст. як прояву системи суспільних соціокультурних норм цієї доби.

Порівняння сприймання культурного явища джазу та джазової субкультури німецьким і французьким суспільствами у 1920–1930-ті рр. реалізовано у студії Д. Ковалевські. Вчений осмислює бачення зазначеними соціумами феномена джазу через ставлення до суспільних інституцій ідентичності та расової належності джазменів [6, с. 100]. Дослідження суспільних норм, що регулювали расові відносини, й сприймання їх через призму системи цінностей суспільства є однією з важливих наукових проблем у постмодерному соціогуманітарному дискурсі.

«Історія ідентичностей» є історично-антропологічною дисципліною, що вивчає шляхи формування самосвідомості та уявлень про себе людей і суспільств минулого. Студії у цьому рефлексивному полі вивчають вплив феноменів ідентичності на утворення цінностей суспільно значущої поведінки й норм суспільного життя у різні історичні епохи. Аналіз кола наукових проблем, пов'язаних із реконструкцією і осмисленням ідентичності різноманітних соціальних груп і соціумів минулих епох реалізується у дослідках відповідного напрямку історично-антропологічних студій. Так, Д. Роджер розкриває шляхи формування інституту шотландської національної ідентичності через вплив на суспільну свідомість скульптур та архітектурних пам'ятників, котрі є матеріальним втіленням історії цієї країни [10, с. 10]. Такий теоретичний підхід межує з концепціями «нової культурної історії».

А. Муч осмислює вплив шотландської гілки пресвітеріанства на формування інститутів релігійної та культурної ідентичності суспільства й частково всієї Британської імперії XVIII ст. [7, с. 7]. С. Дрейк фокусує увагу на студії самоідентичності середньовічного дворянства Корнуелла [3, с. 237–238]. Дослідник аналізує проблему утворення уявлень названої соціальної групи про себе та свою роль у суспільному житті тогочасної Англії та їхнє значення для формування системи соціальних норм.

«Історія пам'яті» осмислює особливості уявлень про минуле індивідуумів і суспільств у різні історичні епохи. Вивчення зазначених проблем, зокрема, спрямоване на розуміння формування і функціонування інституту пам'яті та його впливу на генерування соціальних норм і цінностей. Студії у цьому проблемному полі доцільно розподілити на чотири смислові піднапрями. Серед них можна виокремити дослідження: пам'яті індивідуумів і мікроколективів, матеріальної репрезентації минулого, суспільної пам'яті та макрорегіональної («цивілізаційної») пам'яті.

Представником першого піднапрямку є аналіз М. Попером та Р. Даффертом причини інтересу до пам'яті про Першу світову війну нащадків німецьких та британських військових, які брали у ній участь [9, с. 77]. До другого піднапрямку належать теоретичні пошуки І. Пека та Т. Гуттормсена. Перший вчений вивчає вплив англійських альманахів минулого століття на формування суспільством інституту пам'яті про минуле та прогнозування майбутнього [8, с. 98]. Робота Т. Гуттормсена вивчає культурний і психологічний вплив скульптурних зображень Л. Еріксона на формування

пам'яті американського соціуму про роль емігрантів у створенні держави Сполучених Штатів і американського суспільства [4, с. 80].

Третій піднапрямок репрезентує дослідження Х. Халстедом впливу знань про геноцид у Османській імперії у 1916 р. асирійського, вірменського та курдського етносів на пам'ять грецького суспільства про подібні дії османів щодо своїх предків [5, с. 5]. Вивчення цієї проблеми становить значний інтерес для історичної антропології як сучасної філософії історії тому, що соціальні уявлення про такі масштабні і трагічні події значною мірою визначають формування соціального інституту пам'яті низки країн (Греції, Вірменії, Сербії, Туреччини) протягом століть та його вплив на історичну динаміку останніх.

Аналіз проблемного поля четвертого піднапряму реалізований К. Байером у осмисленні ролі творів Гомера у створенні культурного міфу про Трою, та у генеруванні соціальних норм і цінностей європейської цивілізації протягом її історичного розвитку й за сучасної доби [1, с. 36–37]. Такий методологічний підхід орієнтує історичну антропологію на аналіз теоретичних питань впливу засадничих культурних міфів «локальних цивілізацій» на інститут історичної пам'яті та ментальність, світогляд їхніх народів і на загальний вектор цивілізаційної динаміки.

Дослідження з «історії пам'яті», котра входить до інтелектуального простору історичної антропології як сучасної філософії історії, важливі для розуміння функціонування соціальних інституцій, пов'язаних із суспільними уявленнями про минуле, та реалізуються за трьома теоретичними рівнями.

На першому, мікрорівні, відбуваються студії пам'яті про минуле індивідуумів і невеликих спільнот та їхнього впливу на норми соціально значущої поведінки. На другому, мезорівні, здійснюється аналіз матеріальних об'єктів, що символізують певні історичні події й утворюють та підтримують інститут пам'яті про них у соціумах окремих країн. На третьому, мегарівні, осмислюються шляхи функціонування інституту історичної пам'яті та її елементів (культурних міфів) і їхній вплив на розвиток «локальних цивілізацій». Напрями історичної антропології як сучасної філософії історії, «нова культурна історія», «історія ідентичностей» і «історія пам'яті» виявляють суттєвий теоретичний потенціал аналізу соціальних інституцій суспільств минулого і сучасності та їхнього впливу на розвиток суспільних процесів на рівнях окремих країн і «локальних цивілізацій».

Список використаних джерел

1. Bayer C. Homer's cultural children: the myth of Troy and European identity. *History and memory journal*. 2017. Vol. 29. No. 1. P. 35–62.
2. Calladine A. Public ritual, material forms and restoration of monarchy in English towns. *Historical research journal*. 2018. Vol. 91. Issue 253. P. 497–518.
3. Drake S. J. Since the king Arthur: gentry identity and the commonality of Cornwall in 1300–1400. *Historical research journal*. 2018. Vol. 91. Issue 252. P. 236–254.

4. Guttormsen T. C. Valuing immigrant memories as common heritage: the Leif Ericson monument in Boston. *History and memory journal*. 2018. Vol. 30. No. 2. P. 79–115.
5. Halstead H. «Ask the Assyrians, Armenians, Greeks»: transcultural memory and nationalism in historical discourse on Turkey. *History and memory journal*. 2018. Vol. 30. No. 1. P. 3–39.
6. Kowalewski D. A. European jazz: comparative investigation in the reception and impact of jazz in interwar republic. *The Gettisberg historical journal*. 2018. Vol. 50. Issue 1. P. 43–64.
7. Mutch A. Religion and national identity: governing Scottish Presbyterianism of the eighteenth century. Edinburg : Edinburg University Press, 2015. 264 p.
8. Peak I. A chronology of some memorable assiduities: the representation of the recent past in English almanacs 1648–1660. *Historical research journal*. 2019. Vol. 92. Issue 255. P. 97–117.
9. Poper M., Duffert R. Family legacies in the centenary: motives First World war commemoration among British and German descendants. *History and memory journal*. 2018. Vol. 30. No. 1. P. 76–115.
10. Rojer J. The hero building: an architecture of Scottish national identity. Farnham : Ashgate Publishing Limited, 2015. 227 p.

Назарій АНДРУЦЬКИЙ

курсант ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

д. філос. н., проф. **Елеонора СКИБА**

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

**ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Корупція в аспекті забезпечення національної безпеки та оборони України – це процес, за якого державні службовці, військові або інші особи, які займаються забезпеченням національної безпеки країни, отримують неправомірну вигоду шляхом використання свого посадового становища або службової влади. Вона може виявлятися у привласненні коштів, отриманні хабарів, відхиленнях від процедур закупівель, зловживанні владою або втручанні у процеси національної безпеки з метою отримання неправомірної вигоди [1, с. 23].

Корупція справляє негативний вплив на забезпечення національної безпеки та оборони України в будь-який час, але особливо – в умовах воєнного стану. Серед основних загроз вважаємо за необхідне виділити насамперед такі:

1) корупція може призвести до зниження ефективності військових операцій. Недостатній контроль за використанням коштів та ресурсів може